

Міністерство культури та інформаційної політики України
Державний науково-методичний центр
змісту культурно-мистецької освіти

«СХВАЛЕНО»

Науково-методичною радою
Державного науково-методичного центру
змісту культурно-мистецької освіти
Протокол № 3
від «25» квітня 2023 р.

Типова навчальна програма з навчальних дисциплін
«ІНСТРУМЕНТАЛЬНИЙ АНСАМБЛЬ / ОРКЕСТР
(КОЛЕКТИВНЕ МУЗИКУВАННЯ)»
елементарного підрівня початкової мистецької освіти
з музичного мистецтва, інструментальні класи

Київ
2023

Типова навчальна програма з навчальних дисциплін «ІНСТРУМЕНТАЛЬНИЙ АНСАМБЛЬ / ОРКЕСТР (КОЛЕКТИВНЕ МУЗИКУВАННЯ)» елементарного підрівня початкової мистецької освіти з музичного мистецтва, інструментальні класи. Київ, 2023. 9 с.

Укладачі: **Судейкіна І. М.**, викладач, завідувач відділу народних інструментів Дитячої музичної школи № 37 Оболонського району міста Києва, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, *координатор групи*;
Ляшенко М. А., викладач Комунального початкового спеціалізованого мистецького навчального закладу «Дитяча школа мистецтв № 5 ім. І. О. Дунаєвського» (м. Харків), спеціаліст вищої категорії, викладач-методист;
Мороз Т. О., викладач Комунального закладу позашкільної мистецької освіти «Семенівська музична школа» Семінівської міської ради Новгород-Сіверського району Чернігівської області, спеціаліст вищої категорії, керівник ансамблю народних інструментів «Полісся»;
Скрябіна Н. В., викладач, завідувач відділу народних інструментів Школи мистецтв Деснянського району міста Києва імені М. Д. Леонтовича, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, голова предметної секції викладачів ансамблевого та оркестрового музичування методичного об'єднання викладачів народних інструментів Київського методичного центру закладів культури та навчальних закладів; художній керівник та головний диригент оркестру народних інструментів МЦКіМ профспілок України;
Смоляр Н. М., викладач Черкаської дитячої музичної школи № 1 ім. М. В. Лисенка (м. Черкаси), спеціаліст вищої категорії, керівник ансамблю бандуристів «Кобзарик».

Рецензенти: **Маринчук І. П.**, викладач, завідувач відділу народних інструментів Вінницького фахового коледжу мистецтв ім. М. Д. Леонтовича (м. Вінниця), спеціаліст вищої категорії, викладач-методист; художній керівник та диригент симфонічного оркестру;
Савіна Є. П., викладач струнного відділу Комунального закладу початкової спеціалізованої освіти «Мистецька школа № 13» м. Одеси, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист; керівник ансамблю скрипалів «Дієз»;
Скрипніков Г. В., директор Запорізької дитячої музичної школи № 8, спеціаліст вищої категорії, старший викладач, керівник ансамблю мідних духових інструментів, куратор секції міського методичного об'єднання духових та ударних інструментів.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Типова навчальна програма з навчальних дисциплін «**Інструментальний ансамбль / оркестр (колективне музикування)**» (далі – типова навчальна програма) розроблена з урахуванням вимог до обсягу та результатів навчання, передбачених Типовою освітньою програмою елементарного підрівня початкової мистецької освіти з музичного мистецтва (наказ Міністерства культури України від 24.04.2019 № 352), містить загальний нормативний зміст, обсяг і нормативні результати навчання учнів з навчальних дисциплін «Інструментальний ансамбль / оркестр (колективне музикування)» для інструментальних класів, а також окреслює рекомендовані підходи до планування й організації освітнього процесу з цих дисциплін. Типова навчальна програма може бути використана іншими суб'єктами освітньої діяльності, які реалізують програми позашкільної освіти за мистецьким напрямом. Опанування нормативного змісту типової навчальної програми забезпечить формування в учнів компетентності колективного музикування та надасть можливість завдяки отриманій практиці підготуватися до подальшого навчання на середньому (базовому) підрівні початкової мистецької освіти загально-мистецького або початкового професійного спрямування.

Типова навчальна програма спрямована **на формування компетентності колективної взаємодії в мистецтві**, яка забезпечується через:

- виконання програмних творів в ансамблі / оркестрі;
- усвідомлення ролі та відповідальності кожного учасника колективу в досягненні спільного результату.

Мета опанування нормативного змісту типової навчальної програми – формування в учнів початкових навичок, знань, умінь інструментального колективного музикування, розвитку музично-виконавських навичок та індивідуальних якостей кожного з учасників, заохочення до творчої самореалізації, публічних виступів, мотивування до подальшого навчання.

Завдання навчальної дисципліни:

- залучення учнів до колективного музикування в різних за складом інструментальних ансамблях / оркестрах;
- ознайомлення і вивчення різноманітних зразків інструментальної музики, творів українських та зарубіжних композиторів,
- виховання в учнів інтересу до музичного мистецтва; виховання відповідальності за спільний результат виконання;
- *формування навичок:*
 - самостійної роботи над ансамблевими / оркестровими партіями;
 - узгодження та координації власних виконавських дій з іншими учасниками колективу для досягнення спільного результату;
 - ансамблевого / оркестрового виконавства, артистизму, сценічної майстерності;
 - психологічного налаштування та здатності керувати власним настроєм під час публічного виступу.

Мета типової навчальної програми – узагальнення та систематизація нормативного змісту з навчальної дисципліни «Інструментальний ансамбль / оркестр (колективне музикування)» у логічній послідовності та визначення нормативних результатів навчання, досягнення яких забезпечить учням опанування компетенцій

колективного музикування, що надає можливість для творчого самовдосконалення та подальшого навчання в закладі мистецької освіти.

Завдання типової навчальної програми – надати викладачу обґрунтований зразок та інструментарій для укладання власної робочої навчальної програми та організації проведення практичних занять.

Типова навчальна програма **орієнтована на здобуття учнями, фахом яких є один з оркестрових інструментів**, початкових навичок колективної гри в складі ансамблів / оркестрів мистецької школи (музичної школи, музичних відділень школи мистецтв). На початковому етапі опанування змісту освіти рекомендується залучати учнів до гри в складі *ансамблів малих форм (дуети, тріо, квартети)*. Відповідно до специфіки та особливостей організації освітнього процесу в закладі на наступному етапі для набуття навичок колективного музикування учні залучаються до різних за кількістю виконавців та складу **учнівських колективів**: *однорідних інструментальних ансамблів, змішаних ансамблів, оркестрів*. Учні, які навчаються в четвертому класі елементарного підрівня, виконуючи навчальні завдання відповідного рівня складності, можуть залучатися до складу інструментального ансамблю, оркестру, який / які створено для виконання освітньої програми на середньому (базовому) підрівні. Форма колективного музикування для кожного / кожної учня / учениці обирається так, щоб максимально забезпечити розвиток його / її фахових навичок. Навчання з використанням таких форм для кожного / кожної учня / учениці може тривати різні періоди залежно від поставлених навчальних завдань. Рішення про розподіл учнів на групи колективного музикування приймається колегіально викладачами дисциплін з фаху та інструментального ансамблю / оркестру з урахуванням бажання, інтересів учнів та можливостей мистецької школи.

Специфікою роботи з **колективом** у мистецькій школі є те, що він **складається з учнів різних років навчання**. У змісті цієї типової навчальної програми передбачено відповідний елементарному підрівню темп набуття навичок колективного музикування, який реалізується відповідно до рівня виконавської підготовки учнів, темпу набуття навичок колективного музикування, вимог до результатів колективної виконавської підготовки кожним / кожною учнем / ученицею. Для опанування нормативних навчальних результатів, які спрямовані на досягнення спільної творчої мети, викладачу під час роботи з колективом необхідно застосовувати диференційований підхід до учнів окремого року навчання (класу), та індивідуальний – до кожного / кожної учня / учениці, зважаючи на його / її вікові, антропометричні, психофізіологічні особливості, рівень виконавської підготовки, індивідуальний темп засвоєння навчального матеріалу.

Типова навчальна програма може бути **основою для розроблення викладачем робочої навчальної програми** з навчальної дисципліни. Відповідно до прийнятої в мистецькій школі освітньої програми в робочій навчальній програмі викладач деталізує, конкретизує та адаптує нормативний зміст навчальної дисципліни, враховує наявні в закладі мистецької освіти особливості організації освітнього процесу та потреби учнів; визначає організаційні форми проведення та види навчальних занять, комплекс художньо-педагогічних технологій та методів викладання, необхідне методичне забезпечення, відповідно до складу конкретного учнівського колективу, форми та засоби контролю якості знань учнів з урахуванням

індивідуального підходу, зазначає нормативні результати навчання. Викладач має право на академічну свободу (свободу викладання, вільний вибір форм, методів і засобів навчання, що відповідають програмі), педагогічну ініціативу та розроблення власного авторського методу / прийому / методики.

Дисципліна **може викладатися для учнів з особливими потребами**. Тривалість опанування змісту навчання, передбаченого типовою навчальною програмою, визначається індивідуальним темпом набуття учнем / ученицею відповідних компетентностей.

Освітній процес здійснюється **у формі практичних занять, заходів поточного та підсумкового контролю**. Основним видом навчальних занять є **груповий урок** (групові та зведені репетиції колективу). **Наповнюваність груп** для проведення групових занять з навчальної дисципліни становить:

– «Інструментальний ансамбль» – залежно від складу від *2 до 12 учнів* (відповідно до складу);

– «Оркестр» (групи оркестру) – відповідно до складу в середньому *6 учнів*.

Опанування нормативного змісту навчання за типовою навчальною програмою розраховане на мінімальну нормативну кількість навчальних тижнів – **35 тижнів** на рік (без урахування канікулярних періодів) та на мінімальний нормативний обсяг часу на опанування програми.

Згідно з типовою освітньою програмою з музичного мистецтва для інструментальних класів, учні, фахом яких є фортепіано, а також інші учні першого року навчання вивчають навчальну дисципліну «Хор (вокальний ансамбль)», тому загальна кількість годин на опанування нормативного змісту типової навчальної програми «Інструментальний ансамбль / оркестр (колективне музикування)» складає **175 год.**, які розподілено за роками навчання:

– **2 рік навчання – 35 год.** на рік (*1 год. на тиждень*);

– **3 – 4 роки навчання – 70 год.** на рік (*2 год. на тиждень*).

Під час поділу ансамблю (оркестру) на групи / партії (у середньому від 6 учнів), необхідно передбачити додатково *1 год. на тиждень* для проведення зведених репетицій колективу за рахунок годин варіативного складника прийнятої в закладі освітньої програми.

Навчальний репертуар інструментального ансамблю / оркестру формується викладачем самостійно, зважаючи на рівень загальної музичної і технічно-виконавської підготовки учасників колективу. До репертуару рекомендовано включати як оригінальні ансамблеві, оркестрові твори, так і перекладення, обробки, аранжування творів народної інструментальної музики, українських та зарубіжних композиторів.

З метою досягнення нормативних результатів навчання рекомендовано проводити не менше *1 публічного колективного виступу на семестр* (концерти відділу (відділення), школи, виступи на мистецьких фестивалях та конкурсах). Терміни проведення, періодичність та програми концертних виступів визначаються викладачем.

Для моніторингу рівня навчальних досягнень учнів викладач застосовує **форми поточного та підсумкового контролю**.

Поточний контроль здійснюється: під час навчальних занять (поурочний контроль); за підсумками кожного модуля (модульний контроль). Конкретні форми поточного (поурочного, модульного) контролю визначаються викладачем

самостійно, відповідно до робочої навчальної програми, яка схвалюється методичним об'єднанням або відділом / відділенням. Поточний контроль передбачає узагальнення інформації про динаміку зростання рівня навчальних досягнень учня / учениці.

Підсумковий контроль здійснюється після завершення кожного року навчання у формі публічного колективного **виступу**, під час якого учні виконують (з нот або напам'ять, залежно від специфіки колективу) **не менше 2-х різнохарактерних творів**.

Для оцінювання рівня досягнення результатів навчання учнями на відповідних роках навчання застосовуються такі форми оцінювання:

– **2 рік навчання – вербальне (формувальне) оцінювання**, яке передбачає діагностику досягнутих результатів та надання вербальної (усної та письмової) характеристики;

– **3 – 4 роках навчання – вербальне (формувальне) та бальне оцінювання**, яке передбачає виставлення балів (оцінок) у цифровому (числовому) виразі.

Метою оцінювання є визначення рівня навчальних досягнень учня / учениці в оволодінні змістом, визначеним цією типовою навчальною програмою на кожному з етапів навчання (*додаток*). Оцінювання має бути систематичним, об'єктивним, послідовним, спрямованим на підтримку учнів у їхніх навчальних успіхах, розуміння ними власного прогресу навчання й формування бажання досягати навчальних результатів. Оцінювання не передбачає порівняння з досягненнями інших учнів та не залежить від складності опанованого репертуару, темпу набуття компетентностей тощо.

НОРМАТИВНИЙ ЗМІСТ ТА РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Тематична будова змісту модулів у типовій навчальній програмі відповідає **принципу концентризму та передбачає повторення навчального алгоритму**, який спрямований на послідовне формування та розвиток елементарних навичок колективного музикування кожним / кожною учнем / ученицею в складі інструментального ансамблю / оркестру.

Викладач складає робочу навчальну програму на один навчальний рік, визначає творчі завдання для учнівського колективу з урахуванням кількості учнів в окремих класах за роками навчання, рівня їх інструментально-виконавської підготовки.

Навчальний рік складається з **двох модулів**:

– I семестровий модуль «Інструментальний ансамбль / оркестр та теоретико-практичні основи ансамблевого / оркестрового виконавства»;

– II семестровий модуль «Формування та розвиток художньо-виконавських ансамблевих / оркестрових компетентностей».

Зміст навчання за програмою містить такі компоненти:

– систематизація знань про колективне музикування в ансамблевій та оркестровій традиції музичного мистецтва;

– опанування специфіки ансамблевої / оркестрової гри – комунікація, слуховий та зоровий контроль, синхронізація;

– формування початкових навичок групової інтонації, штрихової техніки, динаміки та емоційної віддачі;

– практична робота над ансамблевими / оркестровими музичними творами та їх публічна презентація.

Основні компоненти змісту навчання щорічно опановуються та реалізуються за принципами *поступовості, ускладнення, удосконалення та накопичення.*

Зміст навчання	Результати навчання
Модуль 1 «Інструментальний ансамбль / оркестр та теоретико-практичні основи ансамблевого / оркестрового виконавства»	
Засвоєння основних термінів і понять ансамблевого / оркестрового виконавства.	Може пояснити основні терміни і поняття ансамблевого / оркестрового виконавства.
Ознайомлення з ансамблевим / оркестровим звучанням, виразними можливостями різних інструментів на прикладах слухання різножанрової та різностильової музики.	Вміє визначити характер прослуханого твору та описує свої враження.
Правила поведінки на групових та зведених репетиціях.	Знає правила поведінки, техніки безпеки на групових і зведених репетиціях та дотримується їх.
Робота над музичними творами, розбір тексту партій та їх опанування.	Демонструє знання основних музичних термінів, які використовуються в нотному тексті для позначення темпу, відхилень від темпу, скорочення нотного запису та вміє відтворити текст своєї ансамблевої / оркестрової партії. Застосовує доцільну аплікатуру.
Розвиток навичок самостійної роботи учня / учениці над ансамблевою / оркестровою партією.	Володіє елементарними навичками самостійної роботи над текстом власної партії та демонструє результати своєї роботи в колективному виконанні.
Метроритм – основа колективного музикування. Відчуття спільної метричної пульсації. Досягнення точності метроритму в колективній грі учасниками ансамблю / оркестру.	Відчуває єдину метричну пульсацію в поєднанні різних ритмічних малюнків. Досягає синхронності звучання, виконуючи чіткий ритм (точність тривалостей, витримування пауз) під час виконання партії. Вміє працювати над подоланням метроритмічних труднощів.
Взасмозв'язок звуковидобування та артикуляційно-штрихової техніки, їх специфіка та синхронне виконання.	Досягає артикуляційної синхронності з іншими учасниками колективу, використовуючи правильно підібрані штрихи. Застосовує прийоми звуковидобування для розкриття змісту твору. Аналізує та коригує процес звукоутворення під час спільного виконання. Контролює роботу виконавського апарату.
Основні інтонаційні принципи ведення мелодичної лінії.	Демонструє знання основних елементів музичної мови (мотив, фраза, речення, період). Застосовує під час виконання основні інтонаційні принципи ведення мелодичної лінії: початок фрази, речення, рух до кульмінації, закінчення фрази. Дотримується загальної єдності фразування.
Динамічно та тембрально узгоджене звучання ансамблю / оркестру.	Демонструє розуміння основних градацій динаміки. Знає назви, позначення динамічних відтінків та відтворює їх.

	Дотримується загального динамічного звучання та координує ігрові рухи під час зміни сили звуку в спільному виконанні.
Підготовка до публічних виступів. Робота над артистизмом.	Дотримується загальних правил поведінки в колективі під час публічних виступів. Має належний зовнішній сценічний вигляд. Демонструє зосередженість, увагу, культуру сценічної поведінки. Демонструє особистий артистизм, емоційний відгук на твір, грає з настроєм відповідним до змісту твору.
Модуль 2 «Формування та розвиток художньо-виконавських ансамблевих (оркестрових) компетентностей»	
Формування та розвиток початкових умінь та навичок колективного музикування. Слухова орієнтація в ансамблевій / оркестровій фактурі, вміння виділяти окремі ансамблеві, оркестрові партії.	Демонструє початкові навички колективного музикування: – вміє слухати інших учасників; – орієнтується у звучанні теми, супроводу, підголосків та інше; – демонструє розуміння комунікативної функції учасників колективу під час поєднання голосів в різних партіях; – демонструє розуміння основних жестів концертмейстера групи, диригента (увага, ауфтакт, початок та кінець гри, фермата, схеми тактування тощо). – застосовує навички слухового контролю за якістю звуку; – застосовує різноманітні прийоми виконавської техніки під час виконання ансамблевої / оркестрової партії; – виконує свою партію як невід’ємну частину спільного виконання для втілення цілісного художнього образу музичного твору. Демонструє зацікавленість до музикування в ансамблі / оркестрі.
Публічний колективний виступ як синтез теоретичних знань та набутих практичних навичок.	Узгоджує та координує власні виконавські дії з іншими учасниками колективу. Застосовує набутий досвід комунікативної та колективної взаємодії під час публічного виступу.

Наприкінці четвертого року навчання здійснюється підсумковий контроль за результатами опанування типової навчальної програми у формі публічного колективного виступу, під час якого учні виконують (з нот або напам’ять, залежно від специфіки колективу) **не менше 2-х різнохарактерних творів.**

За підсумками навчання учень / учениця демонструє такі результати:

- виконує індивідуальну ансамблеву / оркестрову партію у складі колективу, використовуючи різноманітні прийоми виконавської техніки;
- застосовує засоби музичної виразності (відповідні штрихи, динамічні відтінки, ритмічні формули, темп та поступові зміни основного темпу, фразування) для відтворення характеру, художнього образу та змісту музичного твору;

- узгоджує та координує власні виконавські дії з іншими учасниками під час колективного творчого процесу для досягнення спільного результату;
- застосовує набутий досвід комунікативної та колективної взаємодії під час публічного виступу.

Додаток

Рекомендована система критеріїв оцінювання результатів навчання

ВЕРБАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ (2 рік навчання)

Рівні компетенції	Характеристика навчальних досягнень
Початковий	потребує значної допомоги
Середній	досягає результату з допомогою викладача
Достатній	демонструє помітний прогрес
Високий	має значні успіхи

БАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ (3 – 4 рік навчання)

Рівні компетенції	Бали	Характеристика навчальних досягнень
Початковий	1 – 3	Учень / учениця демонструє низький рівень володіння інструментом та навичками ансамблевої / оркестрової гри. Грає невпевнено, з чисельними помилками.
Середній	4 – 6	Виконання музичних творів недостатньо стабільне: учень / учениця має технічні недоліки під час гри, відтворює недостатній звуковий баланс у співставленні з іншими партіями ансамблю / оркестру, не завжди правильно виконує відповідні штрихи. Текст відтворюється з чисельними неточностями.
Достатній	7 – 9	Учень / учениця демонструє навички синхронного ансамблевого виконання: єдиний метроритм, ритмічну стабільність, чіткість артикуляції, фразування, узгоджену динаміку, контролює якість звуковидобування, використовує правильно підібрані штрихи. Демонструє зацікавленість до музикування в ансамблі / оркестрі. Гра відносно стабільна, проте мають місце незначні текстові неточності, які не порушують форми творів і не впливають на цілісне їх сприйняття.
Високий	10 – 12	Учень / учениця впевнено демонструє навички синхронного ансамблевого / оркестрового виконання: єдиний метроритм, ритмічну стабільність, чіткість артикуляції, фразування, узгоджену динаміку, контролює якість звуковидобування, використовує правильно підібрані штрихи. Застосовує засоби музичної виразності, дотримується загального динамічного звучання. Володіє засобами комунікації з учасниками ансамблю / оркестру та вміє їх застосовувати в процесі виконання твору. Демонструє впевненість, свободу виконання, сценічну витримку та артистизм під час публічних виступів.